

İNTİHARLAR HAKKINDA STATİSTİK ARAŞTIRMA

Dr. NEZAHAT T. ÖZEL

Bu yazı, "İstanbuldaki intiharlar hakkında istatistik bir araştırma", ismi altında, doğrudan doğruya istatistik vak'alara ait olan birinci kısmıyla birlikte ileride neşredilecek olan tezin¹ bir kısmıdır. Burada neşrolunan, intiharlar hakkında nazari ve psikolojik kısımdır.

BİRİNCİ KISIM

Problem:

Bundan evvelki kısımda intihar hâdisesiyle, bu hâdiseye bir takım tesirler ypatığını tahmin ettiğimiz, cinsiyet, yaş, medeni hâl, mevsimler, harpler gibi muhtelif faktörler arasındaki münasebetleri, inithar adetlerinin bu faktörlere göre azalıp çoğalması ile tesbit etmeye çalıştık. Bahis mevzuu istatistikler İstanbulda 1927 ile 1946 seneleri arasında resmen kaydedilen intihar ve intihara teşebbüs hâdiseleridir. Şüphesiz bulunan rakkamlar ve münasebetler diğer memleketlerde bulunanlardan farklıdır, zaten bütün memleketlerin intihar rakkamları da birbirinden farklıdır. Yalnız değişmiyen bir şey varsa, o da intihar sebeplerinin muhtelif tabii, yahut sosyal âmillerin tesirine tâbi olduğudur.

Malzememizi teşkil eden, İstanbul polis komiserliğine akseden ve istatistikle tesbit edilen intiharlar grupuna muhakkak ki her nevi intihar dahildir. Bu neveleri, psikiatrik bakımdan tetkiler yapmak için (marazi intiharlar, patolojik intiharlar gibi) sınıflara ayırmak âdet olmuştur.

Elde ettiğimiz intihar cedvellerinde bu noktalar tasrih edilmiştir. İstatistik neticeler bütün intihar şekillerine şâmindir, zaten elimizdeki bütün Avrupa cedvelleri için de aynı şey variddir, mevzumuz doğrudan doğruya intiharın psikolojik zaviyeden tahlilidir.

---

1) İstanbul Edebiyat Fakültesinde 1948 senesinde Felsefe şubesinde de psikolojide Doktora tezi olarak yapılmıştır.

Biz en normal görünen intihardan başlayarak, marazî ve patolojik intiharlarda müşterek olan psişik zemini ve insanı, yaşamak dururken ölüme iten psişik manivelâyı *tamamiyle psikolojik bir zaviyeden* tetkik etmeye çalışacağız.

Patolojik olsun, marazî olsun bütün intiharlarda psikolojik bir zemin vardır. Bazan patolojik, normalin ölçülerini büyük mikyasta görmemizi temin ettiği için ayrıca faydalıdır.

Muhakkak olan bir şey varsa, o da herhangi bir cemiyetteki fertler arasından bazılarının. dış şartlar ne olursa olsun, hayattan isteyerek çekildikleridir. Bu isteyerek ölüme atılanların adedi üzerinde *cinsiyet, yaş, mevsimler ve muhtelif sosyal vaziyetler* gibi dış şartların muayyen tesirler yaptığı sosyoloklar ve psikoloklar tarafından tesbit edilmiştir. Yaptığımız araştırmalarda, İstanbul şehrinde 20 sene (1927 - 1946) zarfındaki intihar hâdiselerinin tetkiki de bizi aşağı yukarı aynı neticelere götürmüştür. Bu dış faktörlerin intihar hâdiselerinin artması veya azalması üzerindeki tesiri ne olursa olsun, ve bu tesir nasıl tefsir edilirse edilsin, — çünkü bunu herkes kendi meslek ve kendi zaviyesine göre yapar — asıl problem olan şey, *insanlardan bazılarının hayatlarına bu isteyerek son verme işini niçin ve nasıl yaptıklarıdır.*

Niçin bazı kimseler, bütün canlılarda müşterek olan yaşama sevkitaibisine karşı gelerek, üstelik bazan en mukaddes bir gaye peşinde koşarcasına, hre türlü şiddetli çarelere baş vurarak, kendi haklarında kendileri verdikleri ölüm kararını yerine getiriyorlar? En tabîî hislerin, yaşama ve nefsinin koruma hisleri olmasına ve bu gibi hislerin bütün sevkitaibilerin en başında gelmesine, en kuvvetlileri olmasına rağmen, nasıl oluyor da bazı kimseler, ölüme susamış gibi, ölüm arzusunu bir ihtiyaç halinde hissediyor ve kendilerini öldürmeye teşebbüs ediyorlar, hattâ teşebbüs akım kalınca tekrar tekrar başka çarelere ısrarla baş vurarak nihayet muvaffak oluyorlar?

Bu intihar problemi sosyolokları, psikolokları, hekimleri daima meşgûl etmiştir. Bu hususta muhtelif izah şekilleri ortaya atılmıştır. Biz psikolojik izah tarzına girişmeden evvel muhtelif görüşleri kısaca gözden geçireceğiz. Bu görüşler intiharın sebebini *ferdin dışında*, ve *ferdin içinde* arayan görüşler olarak iki kısma ayrılabilir.

Dış sebepler arasında evvelâ *kosmik (cosmique)* sebepler zikredilmiştir. İntiharı bu suretle izah etmek isteyenler intiharın sebebini, determinist bir görüşle, ferdin irade ve isteğinden tamamıyla müstakil, iklim gibi değişmez şartlarda aramışlardır. Bunlar arasında Montèsquieu "L'Esprit des lois" isimli eserinde¹ İngilteredeki intihar bolluğunu bir iklim hastalığı olarak telâkki eder. Bazı mütefekkirler de mevsimlerin intihar üzerindeki tesirine dikkati çekmişlerdir. Meselâ son senelerde Şimalî Amerika şehirlerinde intihar ve mevsim münasebetleri arasında tetkikler yapan C. M. Mills,² fırtınalarla intiharlar arasında bir münasebet görmüştür. Mills'e göre, barometrik tazyikin ânî olarak düşmesi ve tazyikten birden değişmesiyle intihar frekansları yükselir.

Fakat intiharlar yazın artmakla beraber kışın hiç yok değildir. Demek ki, mevsimler ancak intiharların artması veya azalması üzerinde bir rol oynar.

Sosyoloklar da intiharın sebebini ferdin dışında, *cemiyette* aramışlardır. Quetelet bu hususta en aşırı determinist fikirleri ortaya atmıştır: ona göre intihar, cemiyetin "korkunç bir istikrarla ödediği bir borç, bir vergidir".³ Massaryk ise, intiharı *medeniyete* atfeder. Ona göre medeniyet ilerledikçe intiharlar çoğalır. Fikirlerine en kuvvetli delil teşkil eden şey, iptidaî cemiyetlerde intiharın hemen hemen yok denecek kadar az olması, buna mukabil, medenî cemiyetlerde, medeniyet derecesiyle intihar adedinin artmasıdır.⁴

Evvelâ şunu kaydetmek lâzımdır ki, Lévy Bruhl, Malinowsky ve Blondel⁵ gibi iptidaî cemiyetleri tetkik eden kimselere göre iptidaî cemiyetlerde, az olmakla beraber intihar vardır. Ve bu inti-

1) Montesquieu. "Esprit des lois" livre 14 : Des lois dans le rapport qu'elles ont avec la nature du climat. Ch. XII : Des lois contre ceux qui se tuent eux-mêmes. P. 196.

2) C. M. Mills: The 1934 year book of neurology, psichiatri and endocrinology. Meteorological conditions in relation to suicide. P. 332.

3) Quetelet: "Friedmann tarafından zikr. "Sur le Luicide". S. 2. Denoel et et Steele, Paris, 1935.

4) Massaryk: "Der Selbstmord als soziale Massenerscheinung der modern Zivilisation" Wienn 1881. Friedman zikr. aynı es. S. 21.

5) Ch. Blondel tarafından Friedmann'a verilen şahsî izahdan Friedman, aynı eser. S. 22.

harlar, fedakârlık olan intiharlar, intikam için olanlar, nihayet en az adette aşk yüzünden bedbinlikle olan intiharlar olmak üzere bir kaç kısma ayrılır. Ancak aşk yüzünden olanlar bizim anladığımız manâdadır, ve onlar da iptidâilerde nadirdir. Fedakârlık ve intikamla olan intiharlarda ferдин arzu ve iradesinden ziyade cemiyetin baskısı rol oynar. Bunlar dikte edilmiş intiharlardır. Massaryk fikrinde ısrar ederek medeniyetin az inkişaf ettiği yerlerde intiharların az, buna mukabil cürümlerin çok adette olduğunu ileri sürer.

İntiharla cürüm arasındaki bu artma ve azalma münasebeti, başka mütefekkirlerin de dikkatini çekmiştir. Morselli ile Ferri cürümle intiharda müşterek noktalar olduğu fikrindedirler: Her ikisi de yazın artar, her ikisi de kadınlardan ziyade erkeklerde görülür ve her ikisinin frekansı da yaşla artar. Böylece gerek cürüm, gerek intihar bir tereddidi alâmetidir, eğer cemiyetin medeniyet seviyesi aşağı ise ferd bu tereddidi cürümle, cemiyetin medeniyet seviyesi yüksek ise intiharla açığa vurur. Fakat burada da şunu söyleyebiliriz ki, cemiyetin medeniyet derecesi intihar veya cürüm adetlerinin artmasını veya azalmasını izah eder, yoksa bu hâdiselerin doğrudan doğruya sebeplerini açıklamaz.

Durkheim sosyoloğlar arasında imanının ve kanaatlerinin kuvvetiyle dikkati çeker. "İntihar"¹ isimli eserinde, intiharı tamamiyle sosyal sebeplerle izah etmek için büyük bir gayret ve muhatapın nazariyelerine kıskıvrak bağlayan bir mantık ustalığı göstermiştir. Ona göre *intihar*, *ferdi değil tamamiyle sosyal bir hâdisedir*, ve her millette sâbit bir vasatı, hattâ ölüm vasatisinden de daha sabit bir vasatı gösterir. *Durkheim* bu kanaatine uygun olarak intiharı nev'i şahsına has, tamamiyle sosyal bir hâdise olarak ele alır ve intihara sebep olan sosyal hâdiseleri tetkik eder. İstatistiklere dayanarak intihar adetlerinin artmasını sosyal bütünün kuvvetsiz olmasına (*Désintegration*) atfeder. Bu bağların gevşemesiyle olan yapıdaki kuvvetsizlik muhtelif sosyal topluluklarda olabilir: dinî, ailevî. Bu yüzden muhtelif dinî camialarda intihar vasatîsi değişir: meselâ, protestanlara nisbetle katoliklerde intihar vasatîsi daha düşüktür. *Durkheim*'a göre² bunun sebebi katolik camiasının daha kuvvetli

1) *Durkheim*: "Le Suicide" Paris 1912. Alcan, Paris.

2) *Durkheim*: "La Suicide" Préface. p. XI. Alcan, Paris.

bağlarla fertleri kendine bağlamasından, bütünlüğünü daha iyi muhafaza etmesindedir. Aynı şekilde bekârlara nazaran evlilerin intihar vasatısı de düşüktür, zira evlilik bekârlığa nazaran daha sıkı bir sosyal topluluktur, bu toplulukta çocuklarla, çocuk adedi ayrıca kuvvetlendirici bir rol oynar.

Bu şekilde, sosyal bütünün kuvvetsizliğinden gelen intiharlara *egoist intiharlar* denir. Fert cemiyete sıkı sıkıya bağlı olarak yaşamak için yaratılmıştır. Kendi başına ve cemiyet tarafından terk edilmiş vaziyette kalınca ferdi meyillerine uyarak hareket eder.

Fakat diğer taraftan askerlerde daima intihara karşı fazla bir meyil farkedilmiştir. Bunu istatistikler de gösteriyor. Bağları hiç de gevşek olmayan askerî topluluklardaki bu intihar meyli Durkheim'ı müşkül mevkide bırakmaz: Çünkü ona göre, *bütünlüğü fazla kuvvetli, bağları fazla sıkı olan sosyal varlıklar da tıpkı gevşek ve dağınık topluluklar gibi ferdi intihara sevkeder*. Zaten yaşlı askerlerin gençlere, zabıtların neferlere nisbetle daha fazla intihar edışı, bu bağların meslekte eskijen ve fikren inkişaf edenlerde tazyikini daha fazla göstermesindedir. Durkheim, intihar ferdin mensup olduğu sosyal grupların bütünlük derecesiyle ma'kûsen değişir dedikten sonra, bu bütünlüğün zayıf oluşu kadar lüzumundan fazla kuvvetli olmasının da ferdi için zararlı olduğu kaydını koyar.

Aşırı bir ferdçilik nasıl intihara sevk ediyorsa (hodbin intihar: suicide egoiste), çok sıkı bağlarla ferdi kendisine bağlayan sosyal varlıklar da intihara sürükler. (*Diğerkâm intihar: suicide altruiste*). İptidaî cemiyetlerde, Şarkta, Japonyada, Hindde, Yâkut'larda rastlanan sosyal bir emirle olan intiharlar bu nevidendir.

Bunların ekserisi mecburî intiharlardır, muayyen kayıtlar ferdi intihara mecbur eder. Bu kayıtlar bazan dinî, bazan maşerî (collectif) dir. Ve intihar âdeti bir kurbandır. Bu gibi sosyal varlıklarda ferdin şahsiyetinin ehemmiyeti pek azdır, cemiyet, kudretinden istifade ederek uzuvlarından bazalarına ölümü bir vazife gibi yükler.

Bir de *anomik intihar* vardır ki, bu ferdin ihtiyaçları ile bu ihtiyaçları tatmin etmek vasıtalarını birdenbire ihtiyaçlara tekabül edecek miktarın üstüne çıkarır veya birden azaltırsa, bu anî değişme ile intiharlar çoğalır. Bu değişmeler, iyiye, refaha doğru da olsa ferdi sarsar: refah içindeki ailelerde intihar çokluğu bu görüşle

çer.⁹ Delmas bilhassa bu seçme tâbiri üzerinde durur. Hakikî intiharın sebepleri üç psişik halde belirir: 1) *Cyclothymique düşüklük halleri*, yahut melânkoli nöbetleri, 2) *Cyclothymie'de kronik, devamlı düşüklük halleri*; yahut bünyevî düşüklük halleri, 3) *bünyevî aşırı heyecanlılıkta* (hyperémotivité) had devreler.

Ona göre intiharlara % 90 Cyclothymie sebebiyet verir. İntiharda "anxiété" halî bu üç halde de esas sebeptir. Anxiété yâni aşırı sıkıntı halî, intihar için en kuvvetli meyli ihtiva eder, tıpkı hararetin yayılma kudretini, yahut da idrojenin yanma meylini ihtiva etmesi gibi.¹⁰ Ve daha da ileriye giderek "anxiété" nin sadece lâzım değil fakat bir dereceden sonra, intihar için kâfi sebep teşkil ettiğini söyler.¹¹ Dış sebeplere ve sosyal faktörlere, ancak aşırı heyecan hallerinde bir şok tesiri yapması ile intihara sebebiyet verdiği nisbette ehemmiyet verir. Fakat intiharda bilhassa rol oynayan "anxiété" ve "angoisse" hallerini Delmas iç psikolojik değişmelerle izah eder, nihayet iş bir *bünye meselesi olur*. Başlangıçta intiharı tamamen psikolojik cepheden, ferddeki bir ölüm iradesinin tahlili olarak ele almak istediğini söylediği halde, neticede intihar meselesini tamamen bünyeye bağlar, ve şöyle der: "Her isteyen kimse intihar etmez, senestezinin (cénesthésie) intihara götüreceği "anxiété" haline kadar bozulması ancak doğuştan cyclothymique yahut aşırı heyecanlı bünyeli kimselerde olur.¹ Delmas intihar hâdisesini izah etmek için Kretschner'in bünye nazariyesine dayanmakta haklıdır. Fakat muhakkak olan bir şey de tenakuza düştüğüdür. İntiharın sebeplerini bünyeye ve doğuştan her ferdin hamurunda bulunan anatomik yapı kadar değişmeyen faktörlere bağlamakla, Delmas psikolojik sahadan âdeta uzaklaşır. Artık intihar mukadder bir şey (fatalité) olur. Zira "öyle kimseler vardır ki, bunlar şerait ne olursa olsun hiç bir zaman intihar etmiyeceklerdir; bunlar cyclothymique yahut da aşırı şekilde heyecanlı olmayan kimselerdir".² Diğer tarafta ise, cyclothymique veya aşırı heyecanlı olan kimseler vardır ki, "intihar edenler yalnız ve yalnız bunlar me-

9) A. Delmas aynı eser. S. 98.

10) A. Delmas aynı eser. S. 114.

11) A. Delmas aynı eser. S. 232.

1) Delmas. Aynı eser. S. 232.

2) Delmas. Aynı eser. S. 219

yanındadır".³ Böylece insanlar iki gruba ayrılmış oluyor. Delmas başlangıçta meselenin kollektif şeklini tenkit etmesine rağmen Fried- man'm işaret ettiği gibi⁴ aynı hataya düşmüştür. İntihar eden grupla etmeyen grup arasında yegâne fark bünye, doğuşta insan- ların beraberlerinde getirdikleri yapıdır. Böylece mesele, ferdi ola- cağı yerde kollektif, psikolojik olacağı yerde daha ziyade biyolojik bir mesele halini almıştır.

Delmas'ın en tatmin edici tarafı, hakikî intiharla sözde intiharı birbirinden ayırd etmesidir. Böylece psikolojik problem olan hakikî intihar diğerlerinden ayrılmış oluyor. Bir de "Anxiété" hali üzerine dikkati çekmesi meseleye hem ferdi, hem psikolojik bir karakter vermiştir. Fakat eksik kalan şey, bu "Anxiété" yi bir kader işi ya- parak muayyen bir bünyeye bağlaması ve psişik faktörlerin tahlili ile "anxiété" yi çözmeğe çalışmamış olmasıdır.

3 — "anxiété" veya "angoisse",⁵ yâni bunalma halini psikolo- jik bakımdan muhtelif psişik faktörlerin mücadelesi şeklinde izah eden en verimli nazariyeler bize öyle geliyor ki, psikanalitik (psychanalytique) nazariyelerdir. Freud ve onu takip edenler bu hususta muhtelif izah şekilleri ileri sürmüşlerdir. Hemen her fır- satta bu "angoisse" meselesi üzerinde yeni hâl çareleri deneyen, fakat hiç bir zaman nihaî ve kat'î bir izaha varamadığını kendisi de itiraf eden Freud, intiharın psişik zeminini teşkil eden bunalma "angoisse" halini yine en yakından gören olmuştur. Nitekim "psi- kanaliz hakkındaki yeni konferanslar"⁶ isimli eserinde: "Angoisse psikanalizde daima inkişaf halinde olan bir vasattır" der.

3) Delmas. Aynı eser. S. 220.

4) Friedmann, aynı eser. S. 18.

5) Angoisse kelimesi eskiden türkçeye "dacet" kelimesile çevriliyordu, ancak bu tâbir psikoloji sahasında bile tutunamadığı için bugün unutulmuş bir tâbirdir. Günlük lisanda bazan "sıkıntı", bazan "hafakan" diye ifade edi- len "angoisse" hali, kesif ve şiddetli bir sıkıntıyı kastedtiğimiz zaman "ennui" den, korku ile karışık çıkmaza girmiş bir heyecanı anlatmak istediğimiz vakit de "hafakan" dan çok farklıdır; bu gibi hallere "bunalma" diyebiliriz. Fakat tetkik ettiğimiz hallerde angoisse hazan bu tâbirlerin hepsini aşan bir zen- ginlik kazanır. İşte, bu sebepten, yeni ve tam mukabili olacak bir kelime bulununcaya kadar "angoisse" tâbirini aynen muhafaza etmeyi münasip bulduk.

6) S. Freud. Nouvelles conférences sur la psychanalyse Conf. IV. S. 117. Galliniad Paris 1935. (Trad. Anna).

İntihar meselesini başlı başına bir problem olarak ele almakla beraber, Freud ve onu takip edenler muhtelif meselelere temas ederken, intihara dair ip uçları bulmuşlar ve hâdiseye sistem-siz de olsa her fırsatta işaret etmişlerdir. Biz burada psikanalizin, bilhassa Freud'un intihar meselesine veya intihara hazırlayıcı ruh hallerine temas eden fikirlerini derleyerek intiharı psikanalitik za-viyeden tetkik ve tefsir etmeye çalışacağız. Bu fikir ve nazariyele-rin, *müsbet hâdiselerin bir bilânçosu olan birinci kısımda arzetti-ğimiz istatistik neticelerine* ne dereceye kadar uygun olduğunu, ve intihar adetlerinin muayyen şartlarda değişmesini, psikanalitik na-zariyelerle izah etmenin ne nisbette mümkün olduğunu göreceğiz.

Bir defa intihar hâdisesinde esas rolü oynayan, adeta intiharın psişik zeminini teşkil eden (angoisse) halini tarif edelim (*angoisse*) *Freud'e göre bir tehlikeden korkma, tehlike karşısında bir iç mü-cadele (conflict) halidir.* Bazan tehlike hakikidir, objektiftir ve fer-din dışındadır. Bu şekildeki (angoisse) normaldir. Böyle bir tehlike ile karşılaşınca insan tehlikeden kurtulmak için müdafaaya geçer. Tehlike başka bir insandan, maddî bir engelden geliyorsa, insan mütecaviz kuvvetlerini bu tehlikeye karşı çevirir, yahut da kuv-vetlerinin kâfi gelmediğini görürse ondan kaçır. Eğer tehlikeli olan herhangi bir vaziyet ise, yine aklını, bedenî kuvvetlerini seferber ederek bu tehlikeli vaziyetten kurtulmağa savaşıır. Burada nefsinin koruma insiyakı ile hareket etmiş olur.

Fakat eğer müdafa imkânsızsa ve insan kendini meselâ fecî bir ölüme mahkûm hissediyorsa işkence yahut ıstıraplı bir ölümlle bitmesi mukadder olduğunu bildiği vahim bir hastalığa tutulmuşsa, gene böyle bir tehlike karşısında insanda (angoisse) başlar. Bu se-fer işkence, ve ıstıraptan kurtulmak için, başka çare olmadığı gör-ünce, bilerek, isteyerek kendini öldürebilir. Buradaki harekette âmil gene daha geniş manâda nefsinin koruma sevkitaibiisidir. Çün-kü düşmanın işkence yapmak hususündeki ince ıstırap verme usul-lerini, hele bundan kurtuluş çaresi olmadığını bilen bir esir için ölüm en büyük bir devadır. Tıpkı amansız bir hastalığın sayılı gün-lerini ve sayısız ıstıraplarını evvelden tahmin eden bir doktorun, bu hastalığa tutulunca kurtuluşu ancak sakın bir ölümlde araması gibi. Bu iradî bir ölümdür. Bu ölümlere *normal intihar* diyebiliriz. Çün-kü burada âmil yine nefsinin koruma sevkitaibiisidir.

Bir de *anormal* dediğimiz intiharlar vardır ki, burada ferdi tehdit eden hiç bir tehlike yoktur. Ferd bazan yaşamaya en ziyade hakkı ve imkânı olduğu bir zamanda, âdeta ölüme susamış gibi bir (*angoisse*) hali içinde ölüm imkânlarını arar. Biz işte asıl bu gibi hâdiselere intihar diyoruz. Burada esas rolü oynayan da nevroitik (*angoisse*) dır.

Freud'e göre bu nevroitik (*angoisse*) yine bir tehlike karşısında kalan insandaki iç mücadeleden (*conflit*) gelir. Fakat buradaki tehlike objektif değil, *sübjektif* tir. Zaten nevroz da bir tehlikenin tehdidi demektir. Fakat buna düşar olan insan bu tehlikeyi açıkça görememekte ve tefsir edememektedir.

Bir tehlike karşısında, bütün canlılar gibi insanın da yapacağı şey, nefisini korumak yahut da bu tehlikeden var kuvvetiyle kaçmaktır. Fakat bu kaçma iki türlü olur: Biri *arkaya doğru kaçma* (*fuite en arrière*) yâni tehlikeden uzaklaşarak, biri de *öne doğru kaçma* (*fuite en avant*) yâni kendini tehlikenin içine atarak... Bu son hâdiseye bir çok psikologlar işaret etmiş ve muhtelif isimler vermişlerdir. Janet bu hâdiseye : fiillerin veya arzuların tersine dönmesi (*inversion des actes ou des désirs*), Bleuler (*ambivalence*) ismini vermişlerdir.¹ Bu hâdisede esas olan mesele ferdin iki zıt arzu arasında bocalaması ve bu zıt arzulardan istemediğine sürüklenmesidir. Böylece ölüm (*angoisse*) ı, (*angoisse de mort*) da, ki ölümden nevroitik bir şekilde makûl bir sebep olmadan korkmak demektir, ölüm korkusundan ıstırap çeken bazı kimselerin bu korkudan kurtulmak için kendilerini öldürdükleri vâkidir, bu gibi kimseler âdeta isteyerek korktuklarına uğrarlar.

Bizim burada tetkik edeceğimiz şey, asıl bu ölüm korkusudur. Bir insan yaşama sevki tabiisi gibi, nev'ine has bir insiyaktan nasibini alması lâzım gelirken nasıl oluyor da kendinde bir takım ölüm fikirlerini, korku şeklinde olsa bile hissediyor? Bunu izah edebilmek için, psikanalitik görüşlere, temas ederek, insandaki muhtelif psişik tabakaları gözden geçirelim:

Psışede üçç tabaka mevcuttur : *id*, *ego*, *süper-ego*². *Id* psişenin

1) P. Janet. De l'angoisse à l'éxtase. S. 331 - 332. Alcan. Paris 1928.

2) Freud'un "das Es" ismini verdiği tabakaya, Fransız psikanalistlerinin ekserisi "Le ça", bazan da "Le soi" diyorlar, İngilizler ise "Id" tâbirini kul-

en alt tabakasını teşkil eder. Bu tabakada cinsî insiyaklar (*libido*), ve Freud'un daha sonraları (aşağı yukarı 1920'den sonra) işaret ettiği tecavüz insiyakları (*instincts d'agression*) vardır. *Ego* psişenin en mühim diyebileceğimiz kısmıdır. Bu kısım çocukta yavaş yavaş id'den ayrılır, teşekkül eder ve şahsiyeti ifade eder. Dış dünya ile temas eden, muhtelif ihsasları alan ve şuura gelen intibaları bir birine bağlayan bu kısım. Freud'un tâbirile : "Ego (ben), id'in teşkilâtlanmış bir kısmıdır".²

Çocuk büyüdükçe, tekemmül ettikçe, ego'dan ayrılan bir kısım otomatik olmaya ve ego'yu kontrol etmeye başlar. Bu otomatik kuvvetler âdeta bir ikinci insiyaklar zümresi, bir itiyatlar bütünü meydana getirir buna da *super-ego* diyoruz. Bu itiyatlar daha ilk senelerden itibaren teşekkül ettiği için insiyaklar kadar insanda kökleşir. Demek ki, bunlar, terbiyeden gelen, bilhassa anne ile babanın ve çocuğu terbiye edenlerin verdiği itiyatlardır. Psişedeki bu kısım âdeta büyüklerin, terbiye edenlerin bir mümessilidir. Fakat *super-ego* sadece terbiye edenlerin damgasını taşımakla kalmaz, sosyal ve kollektif bir mahiyet de alır. Adeta ferdin mensup olduğu cemiyetin idealini ifade eder ve ferd bu ideali çizerken ona kendi arzularından da bir şeyler katar : Freud bunu şöyle ifade eder : "Her ferd bir çok topluluklara mensuptur... ben'inin idealini (idéal du moi) en çeşitli örneklere göre inşa eder. Her ferd böylece bir çok kollektif ruha : ırkının, sınıfının, dinî camiasının, devletinin ... ruhlarına iştirâk eder."³ Jung şahsiyetin şuur altına gömülü olan bu kollektif tarafı üzerinde ısrarla durur. Ona göre bu kollektif taraf "cinsiyet farklarının, gençliğin, ihtiyarlığın, doğum ve ölümün dışında kalan, binlerce senelerden beri yaşayan, beşeriyetin tecrübesinden kuvvet alan bir beşerî varlığın hatlarıyla ifade edilebilir".⁴ Bu kollektif şuur altı tabakada ferdî olan hiç bir taraf

---

lanıyorlar. "İch" ise Fransızlarda "Le moi" yahut "Le je" İngilizlerde ise "Ego" şeklinde tercüme ediliyor. "Ueber-ich" in fransızcada mukabilî "Le sur-moi", bazan "Super-moi", "Sur-je", İngilizlerde ise "Super-ego" dır. Biz lâtince asıllarını tercih ettiğimiz için İngilterede kullanılan tâbirleri aldık.

2) Freud : *Hemmung, Symptom and Angst*". Translated from the German by Henry Alden Bunker. M. D. 1936. The problem of Anxiety P. 30.

3) Freud : *Essais de Psychanalyse*, trad. Yankélévitch. Un degré du développement du moi. P. 154.

4) Jung. *L'homme a la découverte de son âme*. P. 19.

yoktur, bu tıpkı dünyaya gelirken bizde bulunan farklılaşmış beyin kadar doğuştan bizim olan bir şeydir.⁵ Laforgue ise nev'in super-ego'su (le super-ego de l'espèce) ismini verdiği bri kısma işaret etmiştir. Meselâ kedide, bir köpekle birlikte terbiye görse de, o terbiyeyi aşan, yine kedi nev'ine has davranışlar vardır ki, işte bunlara Laforgue nev'in super-ego'su der.⁶

Bütün bunlardan başka, bir de insanın kendi idealinden bir şeyler super-ego'ya katılır. Yâni ferd kendine mahsus bir ideal tasarlar ve onu super-ego'suna mezcederek daima ona uygun yaşamaya, onu tahakkuk ettirmeye gayret eder. Bu kısım super-ego'nun ve ferdin orijinal, kendine has tarafını teşkil eder ki, ben'in ideali denebilir. Super-ego'nun bu gerek kollektif, gerek anne, babaya ait, gerek ferdi olan tarafı kısmen şuurlu, kısmen de şuursuzdur.

Super-ego'nun anne ile babanın verdikleri terbiye ile teşekkül etmeye başlaması çok mühimdir. Çünkü böylelikle libdo'nun menbaı olan id'in ilk sevgi hamleleri anne ile babaya çevrilmiş olduğu için super-ego'nun ilk kökleriyle id'in kökleri *temas halinde*'dir, âdetâ müşterektir. Çocuğun hem ilk sevdiği, hem ilk korktuğu, çekindiği kimseler anne ile babadır. Böylece id ile super-ego birbirine bağlıdır.

Normal bir insanda ego, id'in arzularını super-ego'ya uygun olduğu nisbette tatmin eder. Eğer insan muvazene halinde yaşamak istiyorsa, hem id'in, hem de super-ego'nun arzularına kendini ayarlamak mecburiyetindedir. Zaten normal bir ben bu şekilde hareket eder. Normal insanda ego, id ve super-ego birbirine tetabuk eder ve üçü bir tek şeydir. Ancak mücadele (conflict) hallerinde ayrılık başgösterir. Zaten üçüncü bir olması ve id ile super-ego'nun ben'de erimesi, ben'in tam sıhhatli olduğuna alâmettir. Gerginlik, ayrılık ise bir nevroz, hiç değilse psişik bir tehlikedir.

Mücadele (conflict).

Normal halde, ben'in kuvvetli ve diğer iki tabaka ile birleşmiş olduğu zaman, id, ego, super-ego şuurun ışığı altındadır. Bununla beraber bir kısmı da, itilmemiş olduğu halde, şuurun altm-

5) Jung. aynı eser, p. 348.

6) René Laforgue. Relativité de la Réalité p. 11. Deuoecl 1937. Paris.

dadır. İtilme (refoulement) ferdin işine gelmeyen, id'in yahut ben'in, super-ego ile uğraşmayan arzularına, niyetlerine inhisar eder. Super-ego'nun da şuura çıkmamış olan tarafları vardır, lâkin bunlar itilmiş değildir. Ancak id'in ben ile yahut super-ego ile uğraşmayan kısımları itilir ve bunlar ayrıca birer seyyare gibi müstakil şahsiyetler tarzında işlemeye başlayabilirler, ki o zaman kompleksler¹ ve daha aşırı vaziyetlerde nevroz halleri doğar.

Mücadele (conflict) nasıl olur?

Ben, id ve super-ego birbirlerine uymaları lâzım gelirken, bazan aralarında bir mücadele başgösterir. Freud'e göre *mücadele ben ile id arasında*, ve daha doğrusu, başlangıçtaki fikirlerine göre ben ile id'in muhtevası olan libido arasında geçer. Sonraları (söylediğimiz gibi 1920'den sonra) id'in içinde, libido'dan başka bir de tecavüz insiyakları farketdiği için mücadelenin *ben ile id'in bütün muhtevası arasında olduğunu* ileri sürmüştür.

Daha sonraları fikirlerini biraz daha genişleterek bir de super-ego'yu hesaba katmak lâzım geldiğini görmüş, mücadelenin bir de ben ile super-ego arasında olduğunu ilâve etmiştir. Bir yandan id'in arzularından ve teşviklerinden bîzar olan ben, bir yandan da *super-ego'ya uymak*, yahut da ona hesap vermek mecburiyetindedir. Freud'un tâbiriyle "ben, üç efendinin arzularını yerine getirmeye memur zavallı bir mahlûktur".² Böyle bir problem, yâni bir taraftan id'in teşvikine uyarak baştan çıkarılmak, diğer taraftan super-ego'nun ahlâk kaideleriyle tahdit edilmiş olmak, her insanın karşılaşılabileceği bir vaziyettir. Tıpkı dış dünyada ferdi tehdit eden bir tehlike gibi, bu da iç âlemdeki tehlikedir. Bu gerginlik, ya id'deki kuvvetli arzuların, yahut super-ego'daki fazla sıkı kontrolden gelir. Ben bu iki kuvvet arasında bocalar. Eğer ferd normal ise, mücadele şuurda cereyan eder, ve ben'i kuvvetli ise bu tehlikeyi bertaraf eder. Hattâ ben id'in arzularına, super-ego'nun menetmesine rağmen boyun eğse bile bu şartlarda nevroz olmayabilir. Jung'un

1) G Jung : L'homme à la découverte de son âme. P. 201 "l'hypothèse selon laquelle les complexes sont des psychés parcellaires sciendées est aujourd'hui devenue une certitude. Ed. Mont Blanc. Suisse 1943. Trad. R. Cahen — Sabelle.

2) S. Freud. Nouvelles conférences sur la psychanalyse P. 108.

dediği gibi “günahını kabûl ettikten sonra insan onunla beraber yaşayabilir, halbuki, günahını inkâr etmenin bir sürü akıbeti vardır”³ Eğer mücadele şuur altında cereyan ediyorsa, ben vaziyete hâkim değildir ve nevroz başgösterir. Böyle vaziyetlerde ferd tehlikenin hakikî sebebini göremez. Hattâ bazan öne doğru kaçarak kendini tehlikenin içine atar. Bazan da tehlikeyi kendi içinden dış objelere aksettirir (projeksiyon); bir çok ruh hastalarının dünyayı karanlık ve herkesi ahlâksız görmeleri bundandır.

Eğer ego, super-ego'nun ikazlarına, emirlerine rağmen kendini tamamiyle id'in arzularının tatminine verir, id ile kâfi derecede mücadele etmezse, super-ego, tıpkı modeli olduğu anne ile baba gibi, ben'i yâni ferdi, evvelâ tehdit eder, sonra da cezalandırır, vurur. Bu vuruş ben'in muhtelif kısımlarına: fizik varlığına, manevî, psikik kısmına yahut sosyal cephesine isabet edebilir. Bazan da başka bir ceza olarak, super-ego, ben'i id'in bütün kuvvetlerinden mahrum eder; âdeta meflûç, dermansız bir halde bırakır, bir nevî inhibition yaratır, (bu hareketsizlik ve menfilik melânkolide ve bir de sebep olduğu cinsî anormalliklerde görülür).

Bu iş mücadelenin (conflit) neticesi olan “angoisse” Otto Rank'a¹ göre, çocuğun doğum esnasında geçirdiği sıkıntılı, tazyikli vaziyetlerde ilk defa başgösterir. Sonraları da bu sıkıntıları hatırlatan vaziyetlerde ortaya çıkar.

Tahrip insiyakları yahut ölüm insiyakları :

Freud, id'deki insiyaklara yalnız işaretle iktifa etmemiş, muhtelif vesilelerle bu meseleyi tekrar tekrar ele almıştır. Tahlilini derinleştirdikçe cinsî insiyakların ve nefsinin koruma insiyaklarının teşkil ettiği yaşama insiyaklarının karşısında bir de tahrip insiyakları (instincts destructifs), yahut da ölüm insiyakları olduğunu fark etmiştir.

Paradoksal görünmekle beraber, her uzviyette, biri yapıcı, öbürü yıkıcı olmak üzere iki nevi faaliyet vardır. Uzviyet bir takım gıda maddelerini kendine yarayacak şekilde alır, hazım ve temes-

3) G. Jung : aynı eser s. 157.

1) O. Rank. Le traumatisme de la naissance. Trad. Jankélévitch. Payot Paris 1928.

sül eder, bu anabolizma (anabolisme) dır, bir taraftan da işe yaramayan kısmını ve vücudünden bir takım parçaları muhtelif şekilde dışarıya atar : bu da katabolizma (catabolisme) dır. Bu iki faaliyete kabataslak ifade şekliyle yapıcı ve yıkıcı faaliyetler diyebiliriz. İnsan uzviyetinde böylece iki nev'i insiyak vardır : biri yapıcı, buna *yaşama insiyakı*, biri de tahrip edici, buna da *ölüm insiyakı* diyoruz. Bu iki nevi insiyak birbirinden müstakil, yahut birbirine karşı cephe almış vaziyette değil, bilâkis birbirine girift haldedirler. Bu tahrip edici kuvvetleri tetkik edersek, bir kısmının ferdin dışına, dış dünyaya, başkalarına karşı çevrilmiş yahut çevrilmeye hazır, diğer bir kısmının da ferdin kendisine doğru çevrilmiş olduğunu görürüz.

Bütün insiyaklarda bu iki unsur, yapıcı ve tahrip edici unsur, girift olarak mevcuttur. Fakat ölüm ve yaşama insiyakları saf halde bulunmaz. Bunlar ancak limit halleri ifade eder. Bütün insiyaklar, böylece ikiye ayrılmış vaziyette olacağına, iki kutuplu (bipolaire) dirler. Ve bu iki zıd kutbun müvazenesi uzviyetin hayatını idame ettirir ve canlıyı muayyen, her nev'e has bir müddet sonunda tabiî bir ölüme götürür. Bu canlılarda müşterek bir mekanizmadır. Her canlı, âdeta giderin gelirden üstün olması ile muntazam açıklar veren, ve bu yüzden muayyen bir devre sonunda iflâs etmesi gereken bir ticarethane gibidir. Bu iflâs ölümdür.

Bu ölüm insiyaklarına, daha doğrusu ölüme karşı olan meyle O. Rank başka türlü bir tefsir verir. Ona göre şuur altında olan bu ölüm fikri cansız maddeye değil, canlının en mes'ut devri olan anne rahmine, daima orada kalmak üzere dönmek arzusudur. Zira ilk "angoisse" anneden ayrılmakla yâni doğmakla başlar ve ölüm, tekrar anneye dönüş, bir kurtulmadır, bu intihar şeklinde de olabilir.¹

Jung'a göre² ise insanın daima sükûneti araması, ezeli bir âhengi bütün velveleye tercih etmesi, bu ölüme karşı olan iştiyakmdandır. (Şarkta Nirvana şeklinde ifade edilen bu hal, aynı arzuyu gösterir). İnsan ancak yorucu bir hamle ile geriye dönme arzusunu yenerek yaşamak için çabalar. Bu noktaya muhtelif filozoflar da işaret etmişlerdir.

1) O. Rank. Le traumatisme de la naissance.

2) G. Jung. Métamorphoses et symboles de la Libido. P. 338.

Fakat bu ölüm, yaşama arzuları, yapıcı, tahrip edici kuvvetler, bu iki zıd kutup arasındaki *muvazeneler her zaman tam ve istikrarlı değildir.*

Bazan bu muvazene istikrarsız bir hal alır : Nitekim tehlike merakı, gözü pek olma (amour du risque) bu istikrarsız muvazene halini ifade eder. Burada ölüm insiyaklarıyla yaşama insiyakları kısa fasıllarla birbirine galebe çalar. O baş döndürücü, hem de hoş giden ve insanın kendini kuvvetli hissettiği nisbette hoşuna giden tehlikeye atılma zevkini veren bu gibi ölüm insiyaklarıdır.

Bu tehlikeler muhtelif olabilir : Hayat tehlikesi, meselâ dağcılık da tehlikeli bir çıkış, tayyare ile akrobasi hareketleri, atlama- lar, yahut sosyal hayatta : meselâ büyük bir cesaretle girişilen sonu emin olmayan teşebbüsler... yahut da ekonomik sahada : varını yoğunu koyarak âdeta kumarda şansını dener gibi emin olmayan işlere girişmek.

Bütün bu gibi vaziyetlerde, bir sivri uç üzerinde istikrarsız muvazene halinde duran ve ancak sür'atle dönmek suretiyle muvazene halinde kalan bir mahrut gibi, insan yaşama zevkiyle ölüm tehlikesi arasında sallanır. İnsan ölüm korkusunu hissettiği nisbette kendinde yaşama arzusunun kudretini duyar. İşte tehlikelerin zevkini veren de budur. Ölümün yanından böyle sıyrıtarak geçmek, yaşama temposunu insana daha hızla hissettirir. Bu tehlike merakı ben'in kuvvetine bağlıdır, bilhassa bir çağ meselesidir, yaşla azalır.

Fakat bazan muvazene endişe verecek şekilde bozulur, artık ferd birinci vaziyetteki gibi muvazeneye hâkim değildir, tahrip kuvvetleri hafiften galebe çalmaktadır. Bu gibi hallerde şuur altında cereyan eden mücadelede galip gelen tahrip kuvvetleri ya psişik sahaya çevrilir : nevrozlar başgösterir yahut da tahrip biolojik sahaya intikal eder, buna organik şekilde kendi kendini tahrip (auto - déstruction organique) denir. İşte bu nevi hâdiseler *ölüm insiyaklarının galebesi* demektir. Böylece tahrip kuvvetleri uzviyetin hücrelerini, nesci, iç ifraz guddelerinin faaliyetini bozarak vazomotor değişmeler yaparak uzuvlarda kan hücumu meydana getirerek kısmî intihar demek olan uzvî intiharı (suicide organique) temin eder. Bu iç mücadele bazı kimselerde psişik bozukluklar yapar, bu hallerde âdeta ferdi oyalayarak uzvî bozuklukların önüne geçer,

Hesnard ile Laforgue¹'un da işaret ettikleri gibi nevrozlulardaki organik sıhhat, hattâ ekseriya normalin üstünde olan sıhhat bunu gösterir.

Psışesi nisbeten sağlam olanlarda bu şuarsuz ölüm temayülü uzviyeti tahrip eder, Hesnard'a göre "bünyenin tâ mahremiyetine nüfuz ederek, şimdilik ilmî şekilde tasavvuruna henüz irişilmeyen bir istikamette sessiz, sadık - mazohism'den, nescin kendi kendini tahribine ve insanın kısmen veya tamamıyla ölümüne kadar varabilir. Ölüme karşı bu şuarsuz susama böylece psışik plânı aşar.. Bu ipotезде metafizik görüşten bambaşka bir şey, bir sürü kısmî müşahede vakıalarının bir hülâsasını görmek lâzımdır".²

Son senelerde bilhassa revaç bulan bu görüşlerin daha inkişaf etmiş şekline göre mikrobik hastalıkların ekserisine tutulmada, bu gibi ruhî sebepler, iç mücadeleler âmil olarak gösterilmektedir. Buna psikosomatik (psychosomatique) tıp isim verilmektedir; esasî bütün uzvî bozukluklarda uzviyetin yanında bir de ruhî ve heyecandan gelen sebepler aramaktır. Son oniki sene içinde New - York'da Presbyterian'de bu hususda tetkikler yapan Dr. Dunbar çok ciddi neticelerle karşılaşmıştır.³ Tetkik ettiği 1600 kalb şeker ve romatizma hastasından % 80, 90 mda sebebin şuur altındaki heyecan ve mücadele olduğunu tesbit etmiştir. Bu hastalıklarla mukayese etmek üzere heyecanla hiç bir münasebeti olmayan hastalık serisi olarak kırık vak'alarını tesbit etmiştir. Fakat isin garibi, kırıklarda da aynı şeyi görmüştür. Kaza geçirenlerin büyük bir kısmının bundan evvel de bir veya iki hattâ bazan üç ve daha fazla kaza gecirmiş olduğunu öğrenmiştir. Bu gibi kimseler uzvî hastalıklara tutulacakları yerde kendilerini oraya buraya carparak, otomobil, araba kazalarına uğrayarak heyecanlarını boşaltan ve ölüm insivaklarını kısmen tatmin edenlerdir. Bu kazaların da ekseriya âmirlerinden fena muamele gördükleri zaman başlarına geldiği, ayrıca tesbit edilmistir. Kazalara kendilerini böyle âdeta atanlar ekseriva hareketli, atletik, vücut ve makine faaliyetine meraklı kimselerdir. İç mücadele, demek ki bazan ruhî bozuklukla, bazan da

1) A. Hesnard et R. Laforgue. Les Processus d'auto-punitions, 1931. P. 77.

2) A. Hesnard et R. aynı eser, s. 77.

3) S. Dunbar. Psycho - somatic Diagnosis. Hoeber. New - York -- London. 1943.

uzviyet lisanı ile (organ language) kendini açığa vuruyor. Zaten lisanda bazı tâbirler bunu gösterir: "Bu hareketi hazmedemedim", "bu lâfı yutamadım" gibi. Dr. Dunbar yaptığı ince tetkik ve tecrübeler sonunda organik hastalıklarda iç mücadele kadar sosyal ve ekonomik sebeplerin de tesiri olduğunu görmüştür. Dr. Weiss: "hastaların, mikroplar kadar heyecanlarına da hürmet etmeleri lâzım geldiğini" söyler. Bu yoldaki tetkiklere son senelerde Chicago ve Columbia Üniversitelerinde çok ehemmiyet verilmektedir.

Zaten Hesnard ile Laforgue'm işaret ettikleri gbii² büyük felâketleri takip eden senelerde buhranla "angoisse" la yıpranmış bir hale gelen halk kitlelerinde fizik hastalıkların çokluğu malumdur. Harpte, bütün cerrahların dikkatini çeken şey, ümidin iyi tesirleri ve maneviyat bozukluğunun fena tesirleri olmuştur. Aynı noktaya, epidemik hastalıklara mukavemet hususunda maneviyatın oynadığı rol bakımından da daima işaret edilmiştir.

Diğer taraftan iptidai cemiyetlerde kollektif emirle, ceza kabildinden olan mecburî intiharlarda, uzvî intihar şekillerine de rastlanmaktadır. Marcel Mauss ölüm fikrinin ferd üzerindeki fizik tesirini tetkik etmiştir. İçtimaî tazyikin ferde yaptığı şiddetli tesirle ölüm cezaları bazan hariçten başka hiç bir müdahale olmadan tahakkuk etmektedir. Meselâ Wakellure'lerden bir genç memnu avı yediği için hasta düşer ve ölür. Yine Kurnai'lerden bir genç sağlam ve kuvvetli olduğu halde yenmesi memnu olan opossum'u yediği ve ihtiyarlar bunu farkına vardıkları için bu adam derhâl hastalanır ve üç hafta zarfında ölür.³

Tahrip kuvvetleri psişik veya organik sahadan başka bir de ferdin sosyal cephesine hücum edebilir. Buna âdeta ferdin moral intiharı diyebiliriz : ferd içtimaî mevkiini kendi eliyle bozar, itibarını kaybeder, yahut da mağlûbiyet reaksiyonu (réaction d'échec) denilen faaliyetle kendi kendinin mağlûbiyetini hazırlar.⁴ Her nevi betbahtlık zeminlerini tahakkuk ettirir. Felâketler bir-

1) E. Weiss : Psycho-Somatique Medecine, 1948.

2) A. Hesnard et R. aynı eser S. 81.

3) H. Z. Ülken'in Felsefe Yılığında (1931-32) zikrettiği : S. 121. Journal de Psychologie. 1924 Communication donnée par M. Mauss: Maşerî heyet tarafından telkin edilen ölüm fikrinin ferd üzerindeki fikrî tesiri.

4) Hesnard et Laforgue: Réaction d'échec.

birini kovalar. Şu halde ferdin bazan psişik, bazan organik bazan sosyal bünyesinde, içindeki yıkıcı kuvvetlerin (ölüm insiyaklarının) kısmen galebe çalmasından ileri gelen bozukluklara kısmî intihar (suicide partiel) diyebiliriz.

Bazan yaşama - ölüm insiyakları arasındaki muvazene bozukluğu kısmî olmakla da kalmaz, tamamile altüst olur. Bu muvazenesizlikte tahrip kuvvetleri açıktan açığa galebe çalar, uzviyetin zembereğini tamamile bozarak onu ölüme sürükler (biraz evvel iptidailerden aldığımız misâl bu nevî ölümü gösterir). Bazan da bilmiyerek olan intihar şekli hastanın mücadele edememesi yüzünden, hattâ en ehemmiyetsiz hastalıkların ölümle neticelenmesinde görülür. Bu gibi hallerde organik intihar son haddini bulmuştur. Yahut da ölüm temayülü sessiz olmaz, "angoisse" halinde, yâni psişik bir dram halinde, bilerek yapılan bir intiharla neticelenir.

Bu üç muvazene bozukluğu halini tekrar gözden geçirirsek görürüz ki : *birincisinde* muvazene hafif, tehlikesiz bir şekilde bozulmuştur, *denksizlik şuurda ve ben'de cereyan etmektedir.* Bu işe ben nezaret eder, hattâ bundan zevk de duyar.

Muvazenenin biraz daha bozulduğu *ikinci* halde ise, *ölüm insiyaklarının galebe çalması tamamile şuur altındadır.* Ben'de veya id'dedir, öyle ki ben'in şuurlu kısmı böyle bir mücadeleden haberdar değildir, uzviyet âdeta zehirlenerek içden içe çürümektedir. Tıpkı manevî sahada olduğu gibi, ki burada da ferd nasıl olup ta kendinin daima en fena vaziyetlere düştüğüne, her dostluğun bir darınlıkla, her teşebbüsün bir iflâsla akım kaldığına kendi de şaşar. Ve ekseriya bunun sebebini dış âleme çevirerek kabahati başkalarına yükler (projection), yahut da daha büyük kuvvetlere dikkatini çevirir, acı acı kaderinden şikâyet eder. Burada ben bilmeden mağlûp olmuştur.

Üçüncü vaziyette, yani tam muvazenesizlik halinde ise, *mücadele şuur altında başlar ve şuurlu ben'de cereyan eder.* Ben neticenin vahim olduğunu bazan bilir fakat ölüm insiyakları kuvvetli olduğu, yahut ben zayıf olduğu için ferd mücadelede galip gelemez.

Freud'un kendisinin de işaret ettiği gibi bu "angoisse" problemi ve izahı bütün ilmî hayatı boyunca sürüp gitmiştir." Psikanaliz hakkında yeni konferanslar" mda "tatmin edici bir neticeye vara-

madan bu Angoisse tetkikini bırakacağını, fakat bir kaç adım ilerleyebildiği için de yine memnun olduğunu" itiraf eder. Baudouin de "Psychanalyse" isimli eserinde¹ şöyle der: "Bu mesele, üzerinde, Freud'un görüşlerini sık sık değiştirdiği ve daima tezgâhta bıraktığı meselelerden biridir".

Freud doğrudan doğruya intihar meselesini ele almamakla beraber, her fırsatta hangi ruhî hallerin intihara sebep olacağına işaret etmiştir. "Angoisse" hali de tecessüsünü zaman zaman kuvvetle çekmiştir.

Freud, söylediğimiz gibi "angoisse" ı psişik bir mücadele (conflit) olarak tarif eder, ve normal "angoisse" la (tehlike dışarıda ve objektiftir) nevrotik "angoisse" ı birbirinden ayırır.

Bu hususta Freud kadar ileriye ve derine gitmemekle beraber en dakik fikirler Janet'ninkilerdir. Ona göre "angoisse" bir "déficience"² bir nevi iflâstır. Ben'in muhtelif temayüller karşısında (Freud temayül yerine insiyaktan bahseder) iktidarsızlığı, zaafı, iflâsıdır. Juliette Boutonnier'nin çok doğru olan tefsirince, Janet'nin tarif ettiği şuur altı bir iktidarsızlık (impuissance), halbuki Freud'un ki kudret (puissance) dır, "birinde, artıklar, kırıntılar, yahut şekilsiz taslaklar vardır. halbuki öbürü insanın canlı ve ham kuvvetlerini açığa vurur."³

Muhakkak ki Janet'nin fikirleri de doğrudur, vak'aları ve problemi doğru olarak tesbit etmiştir, fakat Freud bu vakıların daha ince teferruatına kadar nüfuz edebilmiştir.

İd'in ve suepr-ego'nun tekevvünü (gènése) :

İntiharda âmil olan ve psişik manivelâ demek olan bu iç mücadeleyi (conflit) tetkik ettikten sonra, şimdi bu iç mücadelenin unsurları olan id ve super-ego'yu daha yakından görelim, ve çocukluk-tan itibaren nasıl inkişaf ettiklerini tesbit edelim.

İd'in içinde cinsiyet ve tecavüz insiyakları bulunduğunu söylemiştik. Bunların bir kısmı ferdin kendine, bir kısmı da dış dünyaya-

1) Baudouin : Psychanalyse s. 11.

2) P. Janet : de l'angoisse à l'extese p. 306-519. Felix Alcan Paris 1928.*

3) Juliette Boutonnier. L'angoisse. 1945 p. 129.

ya çevrilmiştir. Cinsî insiyakların ben'e çevrilen kısmı narsisizm (narcisisme) ve (autouerotisme) şeklinde görülür. Nefsini koruma insiyakları bu ben'e çevrilmiş olan insiyaklarla izah edilir. Muayyen bir miktarı gerek nefsinin korumak, gerek kendine itimat etmek için lâzım olan bu gibi ferden kendine çevrilmiş insiyakların fazlası, anormal hallerde (bilhassa cinsî anormalliklerde), noksan oluşu da yine kendinden nefret, kendine itimatsızlık şeklinde ruh hastalıklarında, bilhassa melankolide görülür. Tecavüz insiyaklarının da bir kısmı dışarıya, bir kısmı ferden kendisine çevrilmiş vaziyettedir. Ancak bu dışa ve içe çevrilmiş kuvvetlerin miktarı çocuklukta başlayarak ferden muhtelif inkişaf devrelerinde değişir.

Şunu da ilâve edelim ki, cinsiyet insiyakları (libido) ile tecavüz insiyakları arasında sıkı bir münasebet, âdeta müşterek bir kapı vardır, öyle ki, libido'nun tazyığı artınca tecavüz insiyaklarının da şiddeti artar ve enerji birinden diğerine geçebilir.

Başlangıçta daha ziyade çocuğun kendine çevrilmiş olan bu tahrip kuvvetleri, Freud'a göre çocuklukta korkulara (phobie) sebep olur. Fakat çocuk bu kuvvetleri dış âleme çevirir (projection), böylelikle kendinden korkacak yerde dış dünyadaki objelerden, tehlikelerden korkar ve kendini onlardan korumaya çalışır. Bu hal iptidailerde de görülür : İptidaî için de dış dünya tehlikelerle doludur, iptidaî türlü mistik usullerle bu tehlikeleri önlemeye savaşırlar.¹

Çocuk büyüdükçe, bu tahrip edici kuvvetleri dizginler, yahut faydalı şeyleri elde etmek üzere giriştiği mücadelelerde kullanır. Zaten kendi kendini terbiye etmek, iktidar, mevki, kültür sahibi olabilmek için bu tahrip kuvvetleri insana lâzımdır. Bir de Super-ego nun emirlerine uygun şekilde hareket etmediği zamanlar, kendini kabahatli hissedince, ben yine bu yırtıcı kuvvetlerle, kendi kendini tehdit eder veya cezalandırır. Çocukta ve iptidaide daha ziyade dışa çevrilmiş olan bu kuvvetler nevrozlularda, ruh hastalarında fazlasıyla kendilerine çevrilir, hattâ bazan uzviyeti tahrip eden tehlikeli bir hal alır. Yine ruh hastalarında bu kuvvetler projeksiyonla, mübalâğalı bir şekilde dışa çevrilebilir.

Fakat yetişkin ve muvazeneli bir insanda, ölçülü olmak üzere hem kendine, hem dışa çevrilmiş yahut çevrilmeye hazır olan tah-

1) L. Bruhl. La mentalité primitive.

rip insiyakları bahis mevzuudur. Zaten ben kullanmadığı tahrip kuvvetlerinin bir kısmını şuur altına iter (refoulement), fakat itilen kuvvetlerin fazlası ferden psişik veya organik sıhhatini tehdit edebilir. Freud'un fikrinde tahrip insiyakları süblimasyona (sublimation) yâni daha yüksek kaliteli faaliyetlere inkılâp etmesi imkânsız olan insiyaklardır. Muhtelif gayeler için de kullanılsa, muhtelif psişik faaliyetlerde kendini gösterse de tahrip insiyakı yine tahribe yarar.

Demek ki, *ferdin kendinden fıskıran bu yirtıcı kuvvetleri ben, narsisizm sebebiyle (kendine olan sevgi) evvelâ dışarıya çevirmekle, sonra dizginlemek ve kendine faydalı bir şekilde kullanmakla, kendini bunlardan korur. Zaten bir kısmı da cinsiyet insiyakları ile birleşerek uzviyetin içinde kalır, bu normal bir psişik ve organik hayat için şarttır.*

Gerek *ferdde*, gerek *beşeriyette ben'in* tekâmül seyrini takip edersek, görürüz ki, ben dış âlemden farklılaştığı nisbette tecavüz insiyakları ben'in kendine çevrilir. Yani çocukta ve iptidaide (yahut katillerde) dışa doğru çevrilmiş olan bu kuvvetler, ancak dış âlemden farklılaşmış, olgun bir ben'de zararsız bir halde ben'e çevrilir. Fakat nevroz'lularda melankoliklerde fazlasiyle kendilerine çevrilir (kendi kendini itham : auto - accusation, kendi kıymetinden şüphe : self - deprevation, kendi uzuvlarını kesmek : auto - mutilation).

Jung'a göre, bütün beşeriyet tarihi boyunca cürümlerin başlangıç devrelerinde çok olması, ve gittikçe azalması, buna mukabil intiharların aksi istikamette inkişafı, yâni gittikçe artması, ben'in dış âlemden gittikçe ayrılması ve tekemmül etmesiyle izah olunur. Kolektif ben de, binlerce sene boyunca, tıpkı ferddaki ben gibi, yavaş yavaş inkişaf etmiştir.¹

Nefsini koruma insiyakına gelince: bunun içine narsisizm yolu ile bir miktar cinsiyet insiyakı girdiği gibi, başkalarına karşı kendini müdafaa etmek için tecavüz insiyakı, hattâ ferden kendine çevrilmiş tecavüz insiyakı bile girer. Çünkü, bundan evvel de söylediğimiz gibi, uzviyet yaşamak için hariçten gıda ve enerji almaya olduğu kadar, bu enerjiyi yakmaya ve işe yaramayan kısmını dışa-

1) Jung. L'home à la decouverte de son âme.

riya atmaya mecburdur. Böylece uzviyetten bir takım parçalar, arta kalan kısımlar ayrılır. Bu da tahrip kuvvetlerinin faaliyetini gösterir.

Demek ki, nefsini koruma insiyaklarından, ferдин mevcudiyetini ve tatminini temin eden insiyakları kastederseniz, *bu insiyakların içine, cinsiyet insiyakları olduğu kadar tevacüz insiyakları da (her ikisi de hem ferдин kendine, hem dışarıya çevrilmiş şekilde) girer.*

Şu halde id, uzviyetin ihtiyaçlarını ifade eder, uzviyetten ise cinsî arzularla birlikte yaşama insiyakları kadar ölüm insiyakları da fıskırır. Bunların miktarını ayarlamak ben'in işidir.

Ben bu ayarlamayı super-ego'ya uygun bir şekilde yapar. *Super-ego ise cemiyetin bir damgası demektir.* Çocuk küçükken pek dar ve basit olan bu super-ego, sadece anne ile babanın imajını ihtiva eder, ve daha bir buçuk yaşından dış dünya çemberini, muhitini, yâni cemiyeti aksettirir. Daha bu devrede id'den gelen kuvvetlere karşı durur, fakat henüz bütün dış objelere tekabül etmez, ego ile super-ego da anlaşmış vaziyette değildirler. "Latence" devresi denen, bulûğdan evvelki çağda ego ile super-ego birbirine uymaya ve elele vererek aynı gaye uğrunda çalışmaya başlar. Çocuk ruhiyatçıları 8-12 yaşları arasında terbiyenin kolay olduğuna ve bu yaşlarda sakinlik ve ruh muvazenesinin esas karakter olduğuna işaret etmişlerdir. Çocuk ruh doktorlarından Erich Benjamin, 8-11 yaşları arasındaki çocukların hastaları arasında en az nisbeti teşkil ettiğini söyler.³ Hattâ Frieda Sach etraflı bir tetkikinde sağlık, hastalık, ölüm, sakatlık gibi bir takım mevzular üzerinde elde edilebilecek bütün malzemeyi toplayarak bunların üzerinde araştırmalar yapmış ve hayatın hiç bir devrinde ölüm nisbetinin onuncu yıldaki kadar az ve hastalığa karşı mukavemetin çok olmadığı neticesine varmıştır.⁴⁻⁵

2) Melanie Klein. The psychoanalysis of children 1937 p. 28.

3) Sharlotte Bühler'den : Çocukluk ve gençlik psikolojisi tercüme eden Feriha Baymur İstanbul 1946, S. 129.

4) Frieda Sach. Viyana'da hazırlanmış bir travaydan. Aynı eser s. 129.

5) Frieda'a göre çocuk bu yaşta kendi kuvvetinin kendi de farkındadır. 10 yaşındaki bir erkek çocuğu hatıra defterine şunları yazmıştır: "Kuvvetli ve canlıyım, dik duruyorum, kollarım ve bacaklarım kuvvetli..." 10 yaşındaki bir kız çocuğu da defterine "çok cesurum, cesaret isteyen şeyleri yapmaktan hoşlanıyorum" diye yazmıştır.

Demek ki, ego, id ve super-ego ile muvazene halinde olunca, tahmin edildiği gibi, ben'in kendini tahrip eden kuvvetler kolayca harekete geçmez. Bu yaşlarda intihar adetlerinin azlığına da (dördüncü fasılda) işaret etmiştik. Bu çağda, sağlamlığı ile dikkati çeken ruh ve sıhhat muvazenesi böylece izah edilmiş olur.

Fakat bülûğ (puberté) çağında yeniden bir bocalama olur. İd'de yeni taşkın kuvvetler baş gösterir, super-ego'nun sıkı nizamlarile bu taşkınlıklar apayrı gayeler güder. Ben'in kuvvetli olması ve bu iki zıd kuvvete dayanması lâzımdır. Bülûğ çağı tehlikelerile birlikte geçince, yetişkin insan, yeni, geniş dünyasına uyacak yeni ölçülerle super-ego'sunu tanzim eder. Çocukluktaki dar çerçevenin yerini daha geniş bir dünya çerçevesi alır. Cinsî hayat inkişaf ettikçe id ile super-ego yavaş yavaş uzlaşırlar, bir takım yasaklar kalkar, super-ego ferde cinsî arzuları tatmin etme hakkım tanır ve ego'ya karşı daha mülâyim, yırtıcı olmaktan ziyade müşfik bir tavır alır. Yalnız nevrozlularda bu inkişaf tam olmaz, super-ego çocukluktaki dar ve yasakçı çerçeveyi muhafaza eder. Böylece en ufak kaçamak hareketler, super-ego'nun tehditlerini, cezalarını mucip olur. Bu gibi hallerde ben kendini daima kabahatli hisseder (culpabilité).

İKİNCİ KISIM

Birinci kısımda elde ettiğimiz istatistik neticelerin problem teşkil eden bir çok noktalarını: muayyen faktörlere göre intihar adetlerinin âdeta bir kanun dahilinde artmasını veya azalmasını, psikanalitik nazariyelerden aldığımız fikirlere dayanarak bulduğumuz izah tarzile çözmeye yahut şunu da kaydetmek doğru olur ki, biz intihar adetlerindeki muhtelif faktörlere göre olan değişmeleri tamamiyle psikanalitik zaviyeden izaha çalışmakla beraber, diğer faktörlerin de intihar frekansları üzerinde tesir yapabileceğini inkâr etmiyoruz. Muhakkak ki ferdî vakıalar üzerinde meselâ işten çıkarılma, yeni bir iş bulamamak, yeni vaziyetlere intibak edememek gibi haller veya sevdiği bir kimsenin ölümünün verdiği üzüntü gibi şahsî faktörler rol oynar. Bu gibi tesirler inkâr edilemez. Yalnız bizim yapmak istediğimiz şey, intihar istatistiklerinden elde edilen umumî neticelere bakarak, psikanalitik faktörlerin intiharda müessir âmilelr olarak telâkki edilebileceğidir.

Gördük ki, ego'nun (ben'in) huzur içinde yaşaması için, id'le super-ego'nun uzlaşması lâzımdır. Bu uzlaşmanın herhangi bir şekilde bozulması bir gerginliğe, hattâ bazan ferdi ölüme kadar sürükleyen bir iç mücadeleye (conflit) sebebiyet veröbilir.

Bu iç mücadelenin insanı ölüme kadar sürükleyen vahim hali alması için, ikinci kısımda gördüğümüz gibi, mücadele unsurlarından id'in yahut super-ego'nun beni, zayıf düşöreceğ ve mücadeleyi ben'in aleyhine neticelenmesini mucip olacak kadar şiddet kazanması lâzımdır.

Şu halde, yapacağımız şey, id'in ve super-ego'nun hangi şartlarda taşkınlık şiddet gösterdiğini tesbit etmek ve müsbet vakıalarla karşılaştırarak bu nazariyelerin vakıalara ne dereceye kadar uyduğunu görmektir.

Psışenin en alt tabakasını teşkil eden, aynı zamanda uzviyete en yakındır bağı olan id, bir taraftan *cinsiyet, yaş, iklim, mevsimler gibi doğrudan doğruya uzviyete tesir eden şartlara, bir taraftan da, — sevgi, nefret objesi olan şeyler id'in muhtevasını teşkil eden cinsiyet, tecavüz insiyakları üzerinde rol oynadığından —, insanın muhitine bağıdır.*

Şu halde id'in taşkın bir hal alması için, ya muhtevasının bir kısmını teşkil eden cinsiyet arzularının yaş, çağ, mevsimler, iklim tesirile, yahut dıştan gelen tesirlerle artması, veya muhtevanın diğerk kısmı olan tahrip insiyaklarının her hangi bir sebeple fazlaşması lâzımdır.

Bu kuvvetlerin ferdin iç mücadelesine sebep olması için bir de super-ego'nun bu taşkınlıkları hoş görmeyecek kadar sert ve müsbet, yahut fazla muhtevalı olması icabeder. Bazan super-ego'ya yeniden ilâve olunan kıymetler, id'le aralarında kurulmuş olan muvazeneyi bozar, yeni bir muvazene kuruluncaya kadar da bir takım sarsıntılara sebebiyet verir.

Yaş : İd'in muhtevası olan cinsiyet arzularının artması, yaşla çok yakından alâkadardır :

Bülûğ çağında¹ bu insiyaklar şiddetlenir, diğerk taraftan super-ego da henüz çocuklukdaki yasakçı rolünü bırakmadığı ve cinsî arzuların hiç değilse muayyen şartlarla tatminini hoş görmediğı için

mücadele çetin olur. Bu yaşlarda görülen intihar meyli bu şekilde izah olunabilir.

Asıl gençlikte, olgun yaşlarda intihar nisbetleri, id'in durulmuş arzularına ayarlanmış bir super-ego'nun, muayyen bir nizam içinde bu arzulara tatmin imkânları vermesiyle azalır.

50-60 yaşlarında intihar adetlerinde kaydedilen yükselme, bu yaşlara tesadüf eden yaş dönümü buhranlarile alâkadardır. Bu yaşlarda kadında ve erkekte zayıflamak üzere olan cinsiyet insiyakları bir artma gösterir.

"Mélancolie d'involution", yaş dönümü melânkolisi denen bu buhranlara sebep, id'in taşkın arzularına rağmen super-ego'nun eski kayıtlarına devam etmesindedir. Bülûğ çağından sonra düzelmiş olan id-super-ego münasebetleri bu yüzden bu çağda yeniden bir bocalama devresine girer.

Bütün diğer memleketlerde olduğu gibi, bizde de intiharların son ihtiyarlık senelerinde artması ve en yüksek nisbeti bulması, zaten ölüm insiyaklarının yaşama insiyaklarına tabii bir galebesi demek olan tabii ölümün yavaş yavaş gelecek yerde, ferdin müdahalesile, birden şiddetle vuku bulması demektir.

Nitekim birinci kısımda, istatistik araştırmalarda dikkati çeken bir nokta, *teşebbüs ve hakikî intihar nisbetlerinin yaşla muayyen bir istikamet takıbettiğidir*. Öyle ki, gençlikte teşebbüslerin çok, hakikî intiharların az adette olmasına mukabil, yaşlılıkta aksine olarak, hakikî intihar adetleri çok, teşebbüs nisbeti azdır:

10-20 yaş grubunda kadınlarda hakikî intiharların 12 mislinden fazla olan teşebbüs nisbeti yaşla azalmakta, ve 80'den sonra hakikî intihar nisbeti teşebbüsün bir buçuk mislini geçmektedir.

Erkeklerde ise 10-20 yaşlar arasında hakikî intiharların 8 mislinden fazla olan teşebbüsler, 50-60 arasında hakikî intiharlara yaklaşmakta ve 70-80 arasında hakikî bir teşebbüslerin iki misline yaklaşmaktadır.

1) Birinci kısımda işaret ettiğimiz gibi bu çağ 13 ile 18 yaş arasındaki senelere tekabül eder.

Demek ki gençlikte muhtelif sebeplerle tahakkuk ettirilemeyecek ölüm arzusu yaşlılıkta adetâ daha isabetle tahakkuk ettirilmektedir. Bunu ister daha ciddî olan ölüm arzusile, ister bu yüzden intihar vasıtalarının daha iyi seçilmesiyle izah edebiliriz. Her halde ölüm insiyakları yaşlılıkta yaşama insiyaklarına daha kolaylıkla galebe çalmaktadır.

İd'deki enerjinin nisbetsiz bir şekilde artması bir de büyük aşk hâdiselerinde olur. Bu gibi hallerde id'in muhtevası olan cinsiyet insiyakları aşırı bir şiddet kazanır. İkinci kısımda işaret ettiğimiz gibi, enerji id'in muhtelif kısımları içinde kolaylıkla yer değiştirebilir ve bu yüzden, tatmin olmayan cinsî insiyaklar tahrip insiyakları yoluyla boşalabilir. Paylaşılmayan, tatmin yolunu bulamayan büyük aşklarda, aşıkların sevgililerine karşı anlaşılmasız bir gazelle çevrilen tahrip kuvvetleri bazan en korkunç cinayetlere sebep olabilir. Bu nevi cinayetleri ekseriya takibeden intiharlar ferdin nihayet kendine çevrilen tahrip ve ölüm insiyaklarıyla izah olunabilir.

Hattâ bazı kimselerde sevgi, cinsiyet arzuları ancak tecavüz veya ölüm insiyakları yoluyla tatmin imkânını bulur. Aşırı sadist ve masochist his ve hareketler, bu suretle, libido'nun tecavüz ve ölüm insiyakları yoluyla boşalması şeklinde izah olunabilir.

Cinsiyet : İd'in muhtevasının cinsiyetle de çok yakından alakası vardır, Freud'ün ifadesiyle, anatomi mukadderat demektir.

Ruhiyatçıların işaret ettiği gibi, id'deki tecavüz insiyakları erkek çocuklarda kızlara nazaran çok fazladır. Hattâ de Bancels erkeklerdeki ezeli harp arzusunu, harp meylinin daha çocuklukta bariz olan bu farka atfedebileceğimizi söyler.¹

Birinci kısımda ölümle biten hakikî intihar nisbetinin kadınlara nazaran erkeklerde daha fazla olduğunu gördük, bundan başka, diğer memleketlerde de bu farkın aşağı yukarı aynı olduğunu kaydettik. Bütün diğer faktörlerden müstakil olarak, doğrudan doğruya cinsiyete bağlı olan bu bariz fark id'in ve super-ego'mm kadında ve erkekte gösterdiği farklılığın bir neticesidir.

---

1) G. Dumas. Nouveau Traite de Psychologie. Tome deuxième de Bancels. P. 517.

İd'deki tahrip insiyakları, erkekte, gerek başkalarına, gerek kendine çevrilmiş şekliyle, kadında olduğundan çok daha şiddetlidir. Cinayetlerin de kadınlara nisbetle erkeklerde fazla oluşu, dışa çevrilmiş şekliyle tahrip insiyakının erkekteki şiddetini gösterir.

Diğer taraftan super-ego da kadında ve erkekte farklıdır: kadının daha müsamahasız ve müstebit olan super-ego'sunu Freud anatomik yapı farkına atfeder. Şu halde, id ve super-ego üzerinde cinsiyeti tayin eden anatomik farkların esaslı tesirini kabul etmek lâzımdır. Umumiyetle daha müstebit ve sert olan kadın super-ego'su id'den gelen arzuları daha sıkı kayıtlara tâbi tutar. Kadınlarda nevrozların fazla oluşu bu suretle izah olunabilir.

Super-ego'su daha müsamahasız olan kadının tecavüz insiyakları erkekte olduğundan daha kolaylıkla kendine karşı harekete geçer ve ego'yu cezalandırmak ister. Ancak kâfi derecede kuvvetli olmayan tahrip insiyakları bu şartlarda ben'i izaç ederek nevrozlara, intihar bahis mevzuu olduğu zaman da ölümle neticelenecek kadar radikal olmayan intihar teşebbüslerine sebebiyet verir.

Nitekim, gerek İstanbul'da, gerek diğer memleketlerde, erkeklerle nisbetle kadınlarda teşebbüs adedinin fazla oluşu, bu görüşün doğruluğunu destekleyecek mahiyettedir.

Başka bir ifade ile, kadında, başkalarına ve kendine çevrilmiş şekliyle tahrip ve ölüm insiyakları, erkekte olduğundan çok daha zayıftır. Hattâ istatistiklere nazaran, aynı neviden kazaya uğrayan veya aynı neviden cerrahî ameliyatlar geçiren hastalardan kurtulan kadın nisbeti daha fazladır.¹ Acaba ölüm insiyaklarının erkekte çok daha bariz olan kudretini, cinayetlerde ve intiharlardaki erkek nisbetinin fazlalığından başka, bir de umumiyetle kaydedilen erkek ölüm nisbetinin fazlalığını izah etmek üzere teşmil etmek mümkün müdür?²

1) U.S.A. Mortality Statistics'e (Ölüm istatistiklerine) göre, boğmaca müstesna, 189 tehlikeli hastalıktan ölen erkek nisbeti, bütün yaşlarda kadın nisbetinden fazladır. (L. H. Journal, May. 1947) p. 246.

2) Berkeley'de California Üniversitesi Bioloji hocası Prof. Samuel J. Holmes, cenin hayatından itibaren bütün ömür boyunca erkek ölüm nisbetinin kadın ölüm nisbetinden, her yaşta, fazlası olduğunu geniş istatistiklere dayanarak iddia eder. (Aynı eser. P. 56).

Birinci kısımda işaret ettiğimiz üzere, kadın ve erkekteki tahrip insiyaklarının farkı, intihar vasıtalarının seçilişinde bile kendini gösterir: kadınlar, pasif, menfi usulleri, erkekler ise aksine olarak, sert bir müdahale icap ettiren müsbet usulleri ekseriya tercih ederler.³

Mevsimlerin ve iklimin intihar adetlerinin üzerindeki muayyen tesirine gelince: hareket derecelerinin, hava tazyiklerinin anî değişmesinin, hattâ gece ile gündüzün id'deki cinsiyet ve tecavüz insiyakların kamçulamak veya uyuşturmak bakımından yaptığı tesirler daima kabul edilmiştir.⁴

İntiharların, cinayetlerin hattâ deliliğın kışa nazaran yazın gösterdiği bariz fazlalığa bakarak sıcak mevsimin, güzel havaların, id'deki cinsiyet ve tahrip kuvvetlerinin tahrik ettiği düşünülebilir.

Harp senelerinde hemen her yerde intihar adetlerinde kaydedilen azalma, id'deki tecavüz insiyaklarının yüksek memleket, hürriyet idealleri uğrunda tamamen dışa çevrilmiş olması ile izah edilebilir. Ferd, içindeki tahrip ve ölüm kuvvetlerini meşru yollarla dışa doğru boşaltmaya imkân bulduğu için, bu kuvvetler harpte kendine karşı en az çevrilmiş vaziyettedir. Zaten erkeklere nazaran kadınlarda intihar azalma nisbetinin daha zayıf oluşu; erkeklerin faal bir şekilde harbe iştirak etmeleri bir de erkeklerdeki tahrip kuvvetlerinin fazlalığı ile izah olunabilir.

Ekonomik krizler :

Ekonomik ve sosyal krizler ise, aksine, olarak intiharlar üzerinde kamçılایıcı bir tesir yapar. Bu gibi buhranların super-ego'nun muhtevasında yaptıkları değişiklikler dolayısıyla, id'le super-ego arasında mücadele baş gösterir. İkinci kısımda işaret ettiğimiz gibi, iyiye, refaha doğru olan değişiklikler müsbet olmalarına rağmen, menfi istikametteki sosyal, ekonomik inkilâplar kadar ferdin iç muvazenesini sarsar.

Birinci kısımda, 20 senelik tabloda görülen dikkate değer artmalar sosyal inkilâbı takibeden senelere (1927, 1928), ve ekonomik

3) G. Deshaies. "Psychologie du Suicide". S. 57. Presses Universitaires Paris 1947.

4) Durkheim; Le Suicide. P. 83 - 97.

kriz senelerine (1931, 1932), en düşük nisbetlerin de harp senelerine tekabül ettiği için, bu izahın yerinde olduğu kanaatindeyiz.

Bilhassa inkilâp senelerinden sonra kadınlardaki intihar salgını, kadın psişesinde şahsî hürriyetin ve aile hürriyetinin genişlemesile değişen ve yeni bir şekil almaya çalışan id -super-ego münasebetleriyle alâkadardır.

Aile hayatına konan yeni hukukî kayıtlar resmen kolayca kabul edildiği halde, fertlerin super-ego'sunda meydana getirdiği değişikliklerin bir takım yeni ayarlanmaları icabettireceği tabiidir.

İstanbul'da 20 - 50 yaşları arasında evlilerin bekârlardan az intihar etmesine mukabil, 10 - 20 arasında ve 50'den sonra ve bütün yaşlar birden göz önünde tutulunca (10 - 80), evlilerin daha fazla intihar etmesi, — ki bütün Avrupa istatistiklerinin verdiği neticenin aksinedir —, her halde bizde yeni kurulmuş olan aile bağlarının bir takım sarsıntılar geçirmesindedir. Türk ailesinde kadının yeni bir kıymet ve mevki kazanması, evinin dışında çalışma imkânlarını elde etmesi, kadının yeni bir tipe uygun olarak yetişmesi ve yaşaması, şüphesiz kadın -erkek münasebetlerinde ve evlilik hayatında bir takım iktisadî, sosyal ve psikolojik problemler ortaya çıkarmıştır.

Bu hususta gelişî güzel hükümler vermemek ve monografilere dayanarak, sağlam malzeme elde ettikten sonra bizdeki yeni aile şekillerini tetkik etmek lâzımdır. Prof. H.Z. Ülken'in işaret ettiği gibi,¹ hukukî cepheden kolayca kabul edilen yeni aile kalıbı, içtimâî ve psikolojik bakımdan, modeli olan Avrupa tipi konjügal (conjugal) aile kalıbına tamamiyle uygun olmaktan henüz uzaktır.

Super-ego'da meydana gelen değişikliklerden maada, bir de gerek muhtevasının, gerek şiddetinin artmasıyla ego'nun fert için tehlikeli olabileceği halleri tetkik edelim:

Muayyen cemiyet kayıtlarıyla, bazı mesleklerde, ve bazı din terbiyesiyle super-ego'nun muhtevası çok yüklü, yahut çok müstebit olabilir. Bu gibi hallerde super-ego fazla titizdir, hattâ ego'nun hakkında kendi super-ego'sundan gelen tenkitler, bazan cemiyetin ya-

1) H.Z. Ülken. Millet ve Cemiyet Şuuru. S. 116 - 119. Pulhan Matbaası, İstanbul, 1948.

paçağı tenkitleri aşacak kadar kuvvetli olur. Fert kendini kabahatli hissettiği zaman daha cemiyet hareketine geçmeden hükmünü verir, bazan cemiyetten daha şiddetli ölçülerle kendini cezalandırır.

Bazı mesleklerde, meselâ askerlikte, super-ego fazla inkişaf eder. Askerlerin diğer meslek sahiplerine, zabitlerin neferlere nazaran daha fazla olan intihar nisbeti bunu açıkça gösterir, ki buna Durkheim de işaret etmiştir.

Askerlerde, bilhassa rütbe ve kafa seviyesi yükseldiği nisbette şeref, inzibat, mesuliyet kaygusu artar. Zaten meslek icabı fazla inkişaf etmiş olan tahrip kuvvetleri, başkalarına karşı olduğu gibi, kendilerine de çevrilince netice daha radikal olur. Esir düşmemek, müdafaa ettiği kaleyi, şehri teslim etmemek için seve seve kendini öldüren bir asker için, askerî şeref ve gurur yanında hayat pek kıymetsizdir.

Umumiyetle intiharı menetmelerine rağmen, dinlerin super-ego'yu ego'ya karşı fazla gaddar yapmak hususundaki rolleri kayda değer. "Ascétisme", çile çıkarmak kısmî intiharlardan başka bir şey değildir. Burada uzviyet, hayat, yüksek idealler uğrunda parça parça feda edilmektedir. Azizlerde bazan bu hayatı hor görme son haddine kadar varabilir.

Sirayetin rolün de bu vesile ile temas edebiliriz: Durkheim, taklit ve sirayetin intihar üzerindeki tesirinden, bu hususta dikkati çeken vakıalara dayanarak bahseder. Hattâ, "intihar kadar sarî bir hâdise yoktur" diyecek kadar ileriye gider.¹

Sirayet, super-ego'ya yeni kıymetlerin girmesile izah olunabilir. Her hangi bir şekilde super-ego'ya yapılan tesir, sözle, neşriyat ve misâlle olsun sirayet ve taklide yol açabilir.

Nitekim, intiharların gazetelerde, kitaplarda kuru bir havadis şeklinde bildirilmesinden ziyade, her hangi bir edebî eserde okuyanın supr-ego'suna tesir yapacak şekilde bildirilmesi, intiharların sirayetinde âmil olabilir. Birinci kısımda bahsettiğimiz gibi, Durkheim, gazetelerle intiharların bildirilmesinin sirayete ne dereceye kadar yol açtığını münakaşa ederken, intiharlardan bahsetmekten

1) Durkheim. Le Suicide. S. 117 - 118 - 119.

ziyade, bahsediliş tarzının mühmi olduğuna işaret etmekle, ne derin bir sezişle meseleyi kavradığını bir kere daha isbat etmiştir.²

Meselâ bazı edebî eserlerin kahramanı, okuyucuyu kendine hayran ettikten, heyecanla peşinden sürükledikten sonra, idealize edilmiş bir şekilde kendini öldürür. Böyle eserler bazan çok tehlikeli olabilir. İşte Werther'in sebebiyet verdiği intihar epidemisi bu nevidendir. Bizim izahımıza göre, burada mesele, okuyanın şahsiyetine, super-ego'suna giren yeni, hayatı hor gören bir ben idealinin teşekkül etmiş olmasıdır. Bu nevi romantik insan nazarında hayatın kıymeti yoktur, idealize edilmiş bir şekilde, hislerine sürüklenerek ölmek en güzel bir harekettir.

Bazı zâhitlerin dinî kayıtlar icabı, bazılarının ise kendilerinden evvel gelen ermişleri taklidederek muayyen bir yaştan sonra itikâfa çekildikleri, yemeden içmeden kesilerek ölümü bekledikleri malûmdur. Bütün bu misâllerde hayattan daha üstün tutulan manevî bir kıymet vardır. Bu kıymetler taklit, sirayet, telkin yolile de super-ego'ya girebilir.

Super-ego'nun inkişafı ve cemiyet :

Super-ego ferden ve cemiyetin inkişaf derecesile yakından alâkadardır. Çocukta ve iptidai'de nisbeten basit olan super-ego az muhtevalıdır. Çocukta sadece anne ile babanın imajını, iptidai'de kollektif emirleri ihtiva eder. Bu yüzden çocukların intiharında, daha doğrusu ekseriya teşebbüste kalan hareketlerinde âmil, kendilerinin de söyledikleri gibi, anne ile baba tarafından sevilmemektedir.² İptidai cemiyetlerde intihar, birinci kısımda söylediğimiz gibi, cemiyet tarafından dikte edilir, super-ego dıştan gelen tesirlerle harekete geçer. Dulların, ihtiyarların mecburî olan intiharları bu nevidendir.

Cemiyetler tekemmül ettikçe, bir taraftan super-ego'nun muhtevası zenginleşir (ahlâk kaidelerindeki nüanslar çoğalır), bir taraftan da super-ego ferdden doğrudan doğruya mesul olmaya başlar, öyle ki, olgun bir insanda, bir defa teşekkül ettikten sonra, su-

2) Durkheim. Le Suicide. P. 136.

per-ego ferdden doğrudan doğruya mesul olmaya başlar, öyle ki, olgun bir insanda, bir defa teşekkül ettikten sonra, super-ego cemiyetin kontrolünden müstakil olarak, hattâ bazan cemiyetten daha radikal şekilde ferdi tenkit ve tehdit eder.

Böylece, medeniyet ilerledikçe umumiyetle ferdin super-ego'suna giren kayıtlar, ferdi, ferdin uzvî hayatını tahdit eden kayıtlar çoğalır. İntiharların, bir çok sosyologların da işaret ettiği gibi, medeniyetle artması, bu yüzden, gayet tabiidir. Medeniyet seviyesi yüksek olmayan cemiyetlerde fertlerin kolayca dışa çevirdikleri tahrip, ölüm insiyakları cinayetlere, medenî cemiyetlerde ise, bir takım kayıtlara riayet etmek, id'in başkalarına zararlı olan arzularına gem vurmamak, muayyen ideallere uymak için ferdin kendine çevrilir.

Bu şartlarda inkişaf eden bir super-ego'ya ben'in kendini beğendirmesi çok güçleşir. İnsan, super-ego'suna o kadar kıymet verir ve onun tasvibine o kadar muhtaçtır ki, bazan super-ego tarafından beğenilmemeğe tahammül edememek yüzünden, hayat nararında kıymetini kaybeder.

Ferdin cemiyete intibakı :

İkinci kısımda gördüğümüz gibi, Durkheim, intihar meselesini tetkik ederken, bütün dikkatini fert-cemiyet münasebetine çevirmiştir. Nitekim, cemiyetten gelen tazyikin az veya çok oluşunun fert içine ithal etmişler ve mesuliyet fikrile ifade etmişlerdir.

Psikanalitik nazariyeler bu tazyığı yalnız cemiyete değil, bütün beşeriyete (Jung), nev'e (Laforgue) teşmil etmişlerdir. Bu şekilde cemiyet tazyığı yalnız ferdin içine değil, fakat psişenin muayyen bir tabakasına, super-ego'ya yerleştirilmiştir. Fert, adetâ kendi içinde, kendi psişesinin muayyen bir yerinde, en geniş mânâda alınan cemiyet kayıtlarının bir aksini bulmaktadır. Ferdin cemiyete intibak kuvveti fazla olduğu nisbette super-ego'sundaki bu kayıtlar cemiyetin hakikî ölçülerini aksettirir. Onun için fazla müstebit veya fazla gevşek bir super-ego asıl cemiyet ölçülerine uygun olmayan, fena bir kopyadır.

Super-ego'nun muhtevası çok ince hesaplara dayanır: cinsiyete, cemiyet bünyesine, milliyete, dine, ırka, devre göre değişir. Ni-

tekim, her cemiyetin, her milletin, her devrin şeref, ahlâkî kıymet ölçüleri başka başkadır.

Durkheim'in ısrarla işaret ettiği gibi, hem memleketin intihar vasatîsinin, muayyen bir devir içinde, büyük bir istikrar göstermesi, o memleket ferdlerinin, id'le, uzviyetleriyle o memleketin toprağına, iklimine, fizik kuvvetlerine, super-ego'sile de o memleketin cemiyet (en geniş manâda) kayıtlarına bağla olmasındandır.

Durkheim büyük bir sezışle, cemiyet - insan meselesini adeta riyazî bir vuzuhla cemiyet zaviyesinden halletmeğe çalışmıştır.

Psikanalizciler ise ve bilhassa Freud psişenin daha mahrem yapısına kadar nüfuz etmişler ve iç mücadelenin tahlili yolunu bulmuşlardır.

NETİCE

Bütün canlılarda müşterek olan yaşama ve nefsinin koruma sevkitaibiisine aykırı ve insana has olmak dolayısıyla hemen her zaman dikkati çeken intihar, kendini isteyerek öldürme hâdisesi, yine insana has psişik tabakalarda geçen bir iç mücadelenin neticesidir.

Gördük ki, yaşama sevkî tabisi tek bir kuvvet değildir, bu insanın ta içinde, psişenin uzviyete en yakın olan bir tabakasında, id'de bulunan muhtelif kuvvetlerin bir muhassalası (résultante) dir. Yaşama sevkî tabiîsi, insanın hayatını idame ve arzualrının tatminini temin eden bir sevkî tabiî diye tarif edilirse, bu sevkî tabiînin içine yaşama insiyaklarının yanında, muayyen nisbette, tahrip, ölüm insiyakları da girer. Tahrip, tecavüz (agression) insiyaklarının nefsinin koruma sevkî tabiîsine girdiğine klâsik ruhiyat da işaret etmiştir.¹ Fakat, psikanalizin yaptığı şey, tahrip yahut ölüm insiyaklarını, dışa ve ferdin kendine çevrilmiş olarak iki istikamette kabul etmiş olamsıdır.

Kendine ve dışa çevrilmiş şeklile, muayyen ölçüde sevgi ve ölüm insiyakları insanın psikolojik ve organik hayatının muvazenesi için zarurî olduğu halde, bu ölüm insiyaklarının her hangi bir

1) G. Dumas. Nouveau Traité de Psychologie. Tome deuxième. P. 517. 518. Alcan. Paris. 1932.

sebeple ölçüsü ve nisbeti fazlalaşmca, muavezene bozulur, ve bu kuvvetler bazan ferdin dışına, bazan da kendine çevrilir.

Bu muvazenenin bozulmasında âmil, ekseriya, id'le sıkı münasebeti olan super-ego'daki kıymet hükümleri ve bu hükümlerin id'in arzu ve meyillerine uymayışından ileri gelen iç mücadeledir (conflit). Super-ego'daki bu kıymet hükümleri bazan yerinde, bazan da marazî ölçülere göre ayarlanır ve harekete geçer. Bu harekete geçiş, bu tenkit ölüm insiyaklarına lüzumundan fazla hamle verebilir. Bu hamle bazan ferdin kendine çevrilir, bu yüzden uzvi hayat az veya çok mikyasta tahribe uğrar.

Demek ki, intihar, yaşama sevki tabiisine aykırı bir hâdisedir derken, yaşama sevki tabiisinin mürekkep, sintetik bir his, bir kuvvet olduğunu unutmamak lâzımdır. İçindeki kuvvetlerin nisbeti bozulunca yaşama sevki tabiisi ölüm insiyakının yanında çok zayıf kalabilir, ve insan ölüm arzusunu da bu sefer yaşama sevki tabiisi kadar iştiyakla, şiddetle tahakkuk ettirir.